ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥΣ «ΣΦΗΚΕΣ»

Λίγα για τη θεατρική κριτική εδώ στην Κύπρο

Του σκηνοθέτη **Εύη Γαβριηλίδη**

ΓΥΡΙΣΑ πριν δυο εβδομάδες από την Αθήνα, μετά από τις παραστάσεις των «ΣΦΗΚΩΝ» εκεί (Επίδαυρο, Πάτρα, Κατερίνη, Αλεξανδρούπολη), κουβαλώντας περήφανα κριτικές για το έργο από μια πλειάδα σοβαρών και έγκυρων θεατρικών κριτικών.

Πήγα στα γραφεία του ΘΟΚ και ζήτησα να δω τις κριτικές που γράφτηκαν εδώ στην Κύπρο. Είναι αλήθεια ότι πριν φύγει ο θίασος είχαν ήδη δημοσιευτεί κάποια σημειώματα και μια κριτική. Ο κ. Κατσαμπάς έγραφε στο «Φιλελεύθερο» ένα σημείωμα με τίτλο «Ε, κάτι καλό είμαστε κι εμείς οι Κύπριοι». Ο τίτλος μιλάει μόνος του. Μια «αντικριτική» του Κώστα Γεωργίου στην εφημερίδα «Πολιτεία» με τον κουλτουρέ τίτλο «Το τέλος ενός θεάτρου και η αλήθεια ως θέατρο» (SIC) ή μάλλον SICK. Και ένα σημείωμα της κυρίας Χρ. Χ΄ Δημητρίου στην εφημερίδα «ΑΛΗΘΕΙΑ» με τον τίτλο «Καϋμένε Αριστοφάνη ευτυχώς που δε ζης». Ούτε καν σημείωμα θάπρεπε να το πω γιατί κατά το ήμισυ ήταν ένα απόσπασμα από κριτική του Κώστα Γεωργίου και το άλλο μισό, αφού σχολιάζει αν ο Διευθυντής του ΘΟΚ θα πρέπει ή όχι να πάρει αφορολόγητο αυτοκίνητο (!) δοκιμάζει να πει κάτι για την παράσταση. Μίλησε για «μοντερνίστικα» στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στην παράσταση. Συγκεκριμένα για πλαστικές άσπρες καρέκλες. Ξύλινες ήταν, δεν είναι αυτό που έχει σημασία. Φαίνεται ότι η πιο πάνω δημοσιογράφος δεν έχει δει ποτέ στην καριέρα της κλασσικά έργα με μοντέρνα προσέγγιση. Από τον τρόπο βέβαια που μιλά για το θέατρο είμαι σίγουρος ότι ούτε άλλα θεατρικά έργα έχει δει. Τι κρίμα, ο Αλέκος Κωνσταντινίδης, ο παληά τόσα πολλά υποσχόμενος περί τα θεατρικά να έχει αδαείς να του καλύπτουν τη στήλη του θεάτρου. Υπήρχαν λοιπόν όταν γύρισα δυο κριτικές ακόμα. Μια αρνητική κριτική της Νόνας Μολέσκη πάλι στο «Φιλελεύθερο» και μια πολύ θετική του Νίκου Τσουρή στη Χαραυγή. Θα σχολιάσω τις κακές βεβαίως. Πρώτα πρώτα γιατί πιστεύω ότι έχουν πέρα για πέρα άδικο και γιατί το θεωρώ αυτό σαν ευκαιρία να αντιπαρατάξω τις ελληνικές κριτικές που ήταν όλες από θετικές μέχρι ενθουσιώδεις με τίτλους «Με άτυχους τους απόντες» του Βαΐου Γιακουρέλη (όσοι δεν είδαν την παράσταση χάσανε, λέει) «Σφήκες έξυπνοι και στοχαστικοί» της Ελένης Βαροπούλου. Εναν ύμνο για την παράσταση έγραψε ο Γιάννης Βαρβέρης με τίτλο «Αγωγή κακοδικίας». «Η Θυμέλη στη Χαραυγή». «Ενας Αριστοφάνης γάντι στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα». Οπου λέει πόσο πάρα πολύ της άρεσε η παράσταση. Χώρια τα πολλά επαινετικά σημειώματα σε διάφορες εφημερίδες, τα σχόλια των θεατών συναδέλφων ηθοποιών φίλων και εχθρών.

Κι έρχομαι τώρα στους δικούς μας κριτικούς. Βιάστηκες πολύ φίλε Κώστα Γεωργίου. Βιάστηκες φίλε μου. Λες στην κριτική σου ότι, ούτε λίγο ούτε πολύ, ο Κύπριος ήρθε αποφασισμένος, σνομπιστικά, να του αρέσει η παράσταση γιατί είναι του ΘΟΚ και γιατί είναι η παράσταση που θα πάει έξω. Γιατί τέλος πάντων, ασπρίζει ξασπρίζει, θα το φάμε. Αρεσε όμως και σ΄ όλο το θεατρικό ελληνικό κοινό Κώστα μου, που δεν έβαλε τα καλά του και που δεν του «υποβλήθηκε» να του αρέσει. Δε σε προβληματίζει αυτό καθόλου; Γιόμισες τόσο ωραία και γλαφυρά τις γραμμές με την «επανάσταση» σου εναντίον του «κατεστημένου», (αλήθεια γιατί σ΄ ενοχλεί άραγε;) που κάποια στιγμή κι εγώ είπα μπας κι έχει κάπου δίκιο; Ελα όμως που είδα, ένοιωσα, σφυγμομέτρησα το ελληνικό κοινό που παρακολουθούσε την παράσταση! Κι είμαι, για να ξέρεις, πολύ καλός γιατρός για το πόσο μια παράσταση, ακόμα κι όταν σκηνοθετώ, έχει προβλήματα υγείας. Ελαμψε και με το ελληνικό κοινό. Βέβαια βρίσκω εντελώς αφελή τον τρόπο της «συγκριτικής» κριτικής που χρησιμοποιείς. «Αχαρνείς» καλύτερα από τους «Σφήκες»!

«Προμηθέας Δεσμώτης» η παράσταση που είδες στο Παρίσι, καλύτερη από τους «Αχαρνείς». Παιδικό. Αυτό είναι το Παιδικό Κώστα μου. Κι εδώ δε θα σου χαριστώ, τους «Αχαρνείς δεν τους είδες ολόκληρους. Εκεί που ειρωνεύεσαι τους θεατές ότι το «τέλος το πήραν για «διάλειμμα» και πήγαν για αναψυκτικό» εσύ, ο θεατρικά πανέξυπνος κριτικός, κατάλαβες ότι το έργο τέλειωσε και έφυγες... Κρατήσου τώρα, το έργο έκανε πράγματι διάλειμμα. Κι εσύ δεν ξαναγύρισες να δεις το άλλο μισό (αυτό θετικά αποδειγμένο από «Σατιρικές» πηγές). Είχε κι άλλο μισό έργο λοιπόν. Αν είχες ρίξει και καμιά ματιά στο κείμενο πριν πας ή ακόμα και μετά θα το «αντιλαμβανόσουνα». Αραγε γι αυτό να σου άρεσαν οι «Αχαρνείς» πιο πολύ από τους «Σφήκες»; Αστειεύομαι βέβαια.

Και τώρα η κυρία Μολέσκη. «Δεν ήταν, λέει, Αριστοφάνης». Ολόκληρη όμως η ελληνική θεατρική κριτική βρήκε την παράσταση 100% Αριστοφανική. Επίσης δεν σας άρεσε καθόλου το εύρημα του «Φρενοκομείου». Και βρήκατε την παράσταση γεμάτη «κολπάκια». Σύσσωμη η ελληνική κριτική μιλάει για ευφυές ανέβασμα.

Πίστευα πάντα ότι η δουλειά των σκηνοθετών είναι ν΄ ανεβάζουν έργα και η κριτική να τα κρίνει, χωρίς αντίδραση από μέρους μας. Τόχω κάνει πολλές φορές, ίσως όλες τις φορές, αλλά αυτή τη φορά με πνίγει ο θυμός του θεάτρου (μακάρι να τόκανε και σε άλλους).

Ας μιλήσουμε όμως πιο συγκεκριμένα. Ας πάρουμε την κριτική της κας Μολέσκη σημείο προς σημείο και μιας και αντέταξα τις ελληνικές κριτικές σαν και το δικό μου κριτήριο για την παράσταση, ας γίνει η σχετική αντιπαραβολή.

Η κριτικός μας ξεκινά με την διαπίστωση ότι χρειάζεται να δει κανείς το έργο τουλάχιστο δυο φορές για να προσέξει όλα τα «κόλπα» που είναι σκορπισμένα στην παράσταση». (Αργότερα τα λέει «κολπάκια», βίτεο κλιπ... γιουρoβίζιον στάϊλ και κάτι τέτοιες εξυπνάδες). Λέει λοιπόν πάνω σ΄ αυτό η ελληνική κριτική. Η Ελένη Βαροπούλου στο ΒΗΜΑ της 14.7.91. «Απαλλαγμένοι από τις συνήθειες - παρενέργειες της αριστοφανικής ερμηνείας, από εκχυδαϊσμούς και μπαλαφάρες, από αυθαίρετους αστεϊσμούς, άκρατη συνθηματολογία και πλεόνασμα γελοιογραφικών σχηματοποιήσεων. Οι Κυπριακές «Σφήκες» είναι σκωπτικοί και χιουμοριστικοί όσο χρειάζεται για να κεντρίσουν το πνεύμα του σημερινού θεατή.

Λέει ο Βαΐος Πακουρέλης «... με συνεχή ενδυνάμωση του θεάματος με συνεχή ευρήματα με ρυθμούς σχεδόν πρωτοφανείς για παρουσίαση αρχαίας κωμωδίας με προσφορά εξαιρετική από όλους τους συντελεστές και ερμηνευτές, η παράσταση αυτή των «Σφηκών» κερδίζει δικαιωματικά μια ξέχουσα θέση στις φετεινές (και όχι μόνο) φεστιβαλικές εκδηλώσεις.

Λέει ο Γιάννης Βαρβέρης στην «Καθημερινή»: Η παράσταση του ΘΟΚ υπόδειγμα οργάνωσης, υπογράφεται από την Εύη Γαβριηλίδη και τον Νεόφυτο Ταλιώτη. Με καλλιτεχνικό κέφι, βασισμένο σε επίμοχθη μελέτη του δύστροπου έργου και σε έγκυρη συλλογιστική ξεπεράστηκαν φιλολογικά προβλήματα που θα καθιστούσαν, έως και ανιαρούς τους «Σφήκες». Δεν είδαμε όμως για να εξηγηθώ κάποια επαναστατική παράσταση, σταθμό. Είδαμε όμως επιτέλους, ένα αριστοφανικό σύνολο στο οποίο ο ποιητής αναπαύεται και ο θεατής δεν υποτιμάται και δεν διαφθείρεται μέσα από τον εκχυδαϊσμό της αισθητικής του». Ως εδώ κανένα υπονοούμενο για «κολπάκια».

Ο Αλκης Μαργαρίτης γράφει στα Νέα: «Ο ΘΟΚ παρουσίασε στην Επίδαυρο μια παράσταση καταπληκτική σε ευρήματα».

Η Θυμέλη στο «Ριζοσπάστη» λέει: «Η σκηνοθεσία πλούσια σε ευρήματα διδακτικής πρόθεσης και ταυτόχρονα απολαυστικής θεατρικής ευφορίας παρείχε και στους άλλους συντελεστές της παράστασης έδαφος για δημιουργία».

Αυτά για τα «κολπάκια» και τα γιουρoβίζιον. Πάμε παρακάτω. Να δούμε για το αν η παράσταση ήταν «Αριστοφανική» και γιατί η ιδέα φρενοκομείου σας ενόχλησε τόσο μα τόσο πολύ.

Η Ελένη Βαροπούλου: «Οι σκηνοθέτες... έστησαν τους «Σφήκες» του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου σαν θέατρο μέσα στο θέατρο, ως ένα ιλαροτραγικό εφιάλτη «σ΄ ένα απέραντο φρενοκομείο». Στην έξυπνη και στοχαστική παράσταση του ΘΟΚ στην Επίδαυρο, ο πολιτικός Αριστοφάνης αναδείχθη μέσα από το φανταστικό και το γκροτέσκο με ζυγισμένα όλα τα κωμικά φορτία του και με σταθερό νήμα στην ύφανση της παράστασης στο σημερινό ελληνικό παράλογο». 100% Αριστοφάνης λοιπόν.

Η Θυμέλη στο «Ριζοσπάστη»: «Η σκηνοθεσία αξιοποιώντας τη ρήση... «η χώρα μοιάζει με απέραντο φρενοκομείο και την αριστοφανική αναφορά στον Ασκληπειό χρησιμοποίησε το «θέατρο εν θεάτρω» παρουσιάζοντας το έργο σαν μια θεραπευτικής αγωγής παράσταση τροφίμων ενός φρενοκομείου. Με σατιρικό στόχο το σήμερα και εγκλιματίζοντας το θεατή με το αρχικό της εύρημα, η σκηνοθεσία βρήκε το σωστό μέτρο για να εναρμονίσει τον Αριστοφάνη με το παρόν. Χωρίς ν΄ αλλοιώσει το πολιτικό σκώμμα του, εν ονόματι της επικαιρότητας». 100% Αριστοφάνης λοιπόν. Ο Γιάννης Βαρβέρης: «Το αξεπέραστο πρότυπο της δυτικοπρεπούς αντίληψης του Σολωμού για τον Αριστοφάνη ανανεώθηκε από το ΘΟΚ στον αστερισμό της χαρίεσσας μελαγχολίας. Θεωρώ τη σύλληψη του Καραμανλικού «απέραντου φρενοκομείου» μια φρέσκια λειτουργική πρόταση στην μπακέτα της οποίας υπάκουσαν τα λοιπά στοιχεία της παράστασης. Τα επεισόδια εντάχθηκαν ως ένα θέατρο εν θεάτρω στη λογική μιας φρενολογικής κλινικής που φιλοξένησε την ελληνική δικομανία. Αυτά χωρίς να τραυματισθεί με τις ελαφρές και κατά το πλείστον καλόγουστες μικροπροσθήκες που επέτρεψεν ο μεταφραστής το δεσπόζων αριστοφανικό ιδεολόγημα. Αντιθέτως... » 100% Αριστοφανική λοιπόν.

Ο Βαΐος Παγκουρελής: «Ολη η παράσταση εξελίσσεται σ΄ ένα φρενοκομείο, προσφέροντας δηλαδή, άλλη διάσταση στη «δικομανία» που καυστηριάζει ο Αριστοφάνης. Διάσταση που παραπέμπει ευθέως στην σύγχρονη επικαιρότητα, τη ρήση ότι «η Ελλάδα μοιάζει μ΄ ένα απέραντο φρενοκομείο», αλλά και την προσήλωση ολόκληρου του

τόπεδο της Λέσβου! Αληθεια αυτό πως σας ήρθε; Και στο φινάλε δεν είδατε, λέτε, την εισήγηση του Αριστοφάνη για εξυγίανση; Δεν καταλάβατε ότι στο τέλος ο γέρος Φιλοκλέωνας θεραπεύεται; Ετσι ακριβώς όπως το εισηγείται και ο «παππούς». Παρατάει τις δημόσιες δίκες και αρχίζει να γίνεται «κοσμικός», να δικάζει το σπίτι και να κάνει σεξ. Η Αυλητρίδα; Εκείνο το κόκκινο κορδελάκι; Κι αυτό φιλά γράμματα;

Κάπου αλλού μιλάτε για τα «άθλια κοστούμια των ψυχασθενών». Ολοι οι πιο πάνω, επαίνεσαν τα κοστούμια και το σκηνικό χώρο του Αγγελή. Το ίδιο και τη μουσική, που εσάς ένα μεγάλο της μέρος δε σας άρεσε. Και πόσο ωραία το διατυπώσατε, στην καθαρεύουσα μάλιστα«... λιγοτέρου ενδιαφέροντος». Παραθέτω κομμάτια από τις «άλλες» κριτικές.

Βαρβερής: «Το μέλος και ιδίως η άρχηση, με τις ακαταπόνητες χορογραφικές εμπνεύσεις και την φαντασία σφηκοειδών ανακλήσεων της Κάθρην Χριστοφίδου συνιστούσαν ένα οπτικοακουστικό ογλάϊσμα χιουμοριστικού προσανατολισμού. Θέλω επίσης να επιμείνω στις μουσικές ποικιλίες του Μιχ. Χριστοδουλίδη που, μακριά από ναρκισιστικές εγωπάθειες, με την εκάστοτε «χρωματική» και «ψυχολογική» τους καταλληλότητα υπέδειξαν μουσική για θέατρο, μουσική που απογειώνει τη σκηνική πράξη και φτερώνει το λόγο του κειμένου, αλλά και το ίδιο θυμικό, των υποκριτών». Τόσα πολλά; Ναι Κυρία μου τόσα και όχι μία ανέγκυρη μονοκονδυλιά. Κι οι άλλοι περίπου έτσι έγραψαν.

Τελικά να μιλήσω για τις κρίσεις σας για το παίξιμο των ηθοποιών. Ούτε λίγο ούτε πολύ αγνοήσατε εντελώς το «κατόρθωμα» του χορού. Γράφετε μόνο για τον κύριο Κατσαρή (έστω κι αν σας φάνηκε ότι «κρατιότανε για την Επίδαυρο», αλήθεια τι προσβολή για έναν ευσυνείδητο ηθοποιό). Για τους υπόλοιπους; Επαιξαν κι άλλοι ηθοποιοί, από μεγάλους ρόλους ως βωβούς ρόλους. Καμιά αναφορούλα;

Αφησα τελευταία την κριτική σας για τον «Δύσκολο» που ανέβασε ο ΘΟΚ παλιά και που παίχτηκε κι αυτός στην Επίδαυρο. Γιατί η αναφορά και η σύγκριση; Εκτός αν έγινε για να έχετε εδώ σίγουρα ομόφωνη την κριτική όλων; Εδώ θα έχετε δίκιο. Αυτό δεν ήταν Αριστοφάνης!

Με την ελπίδα ότι η «σύντομη φλυαρία» μου θα άφησε κάποιο κέρδος... έτσι γενικά.

Με τιμή,
ΕΥΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Υ.Γ. Νο1: Μέχρι να δακτυλογραφηθεί το πιο πάνω κείμενο έκανε την εμφάνιση της στη «Νέα εποχή» και μια κριτική του Θωμά Συμεού. Στον κριτικό άρεσε πολύ το παίξιμο των ηθοποιών, η χορογραφία και η σκηνογραφία αλλά βρήκε λίγη τη σκηνοθεσία. Μα φίλε μου όλους τους πιο πάνω ποιος τους συντόνισε; Ετσι βρέθηκαν τυχαία στις δοκιμές και κάναν μόνοι τους μία παράσταση;

Υ.Γ. Νο2: Αξίζει να αναφέρω και μιαν άποψη του Γιώργου Σκούρτη που είδε την παράσταση στην Αλαξανδρούπολη... ευτυχώς σύμπτωση να δω την παράσταση των «Σφηκών» από το Θεατρικό Οργανισμό Κύπρου. Η πιο πολιτισμένη και ευρηματική παράσταση αριστοφανικού έργου των τελευταίων χρόνων. Πρωτότυπη άποψη, η οποία αναπτύσσεται με λεπτομέρειες ως το τέλος, θαυμάσια κοστούμια, σκηνικά, μουσική εύφορη και δημιουργική. Και τι ευρήματα! Τι ήθος σκηνικής παρουσίας όλων των ηθοποιών! Μπράβο ΘΟΚ. Και εις άλλα.